

Rječnička raznolikost djece vrtićke i predškolske dobi

Razum, Ozana

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:309706>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-10**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education -
Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Ozana Razum

**RJEČNIČKA RAZNOLIKOST DJECE VRTIČKE I
PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

Mentor rada: izv. prof. dr. sc. Katarina Aladrović Slovaček

Petrinja, rujan 2022.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Ozana Razum

**RJEČNIČKA RAZNOLIKOST DJECE VRTIČKE I
PREDŠKOLSKE DOBI**

Završni rad

Mentor rada: izv. prof. dr. sc. Katarina Aladrović Slovaček

Petrinja, rujan 2022.

Zahvala

Veliko hvala mentorici izv. prof. dr. sc. Katarini Aladrović Slovaček na uloženom trudu i vremenu te na pomoći oko izrade ovog rada.

Hvala svim kolegicama i kolegama koji su sa mnom prolazili ovaj put te ga učinili posebnim razdobljem moga životnog puta. Hvala im na svakoj podršci i riječima kojima su me poticali i ohrabrivali.

Na kraju, najveće hvala želim reći svojim roditeljima, braći i sestrama, koji su bili uz mene sve ove tri godine i bili mi najveća podrška.

SAŽETAK

Jezik se razvija spontano, ne poučava se. Usvajanje jezika započinje još u majčinoj utrobi slušanjem glasova okoline. Time se stvaraju predispozicije za kasnije učenje jezika i govora.

Kako ističu Apel i Masterson (2004), roditelji su primarni „jezični uzor“, no osim njih tu je i šira obitelj, okolina, vršnjaci, mediji te veliki utjecaj imaju i odgojitelji. Utjecajem okoline i polaskom u odgojno-obrazovnu instituciju naš govor se mijenja, od učenja novih riječi do korištenja drugačijih naglasaka. Usvajanje riječi vezano je uz opći leksikon jezika kojem je dijete izloženo, umni leksikon te razvojnu dob (Aladrović Slovaček, 2019). Rani dječji rječnik jedini sadrži određenu riječ, dok je drugi uopće ne koriste. Tu razliku čine djetetovo okruženje, odnosno ukućani i bližnji, odgojno-obrazovne ustanove i slično (Apel i Masterson, 2004).

Unatoč tome što je morfologija hrvatskoga jezika vrlo složena, djeca sa svoje tri godine mogu bez problema slagati rečenice, jer do svoje treće godine usvoje osnove materinskog jezika. Djeca stvaraju svoju *dječju gramatiku* jer si tako olakšavaju shvaćanje i usvajanje hrvatskoga jezika (Aladrović Slovaček, 2019). Obilježja te dječje gramatike su: pojednostavljivanje, neprovođenje svih gramatičkih pravila, poopćavanje pravila i nepostojanje niti jednoga temeljnoga oblika.

Rječnik se razvija postepeno te nakon prve godine kad većina djece usvoji prvu riječ on progresivno raste te dijete oko 3. godine ima oko 3000 riječi u svome mentalnom leksikonu. U ranoj su dobi prisutne riječi iz organskoga idioma, novotvorenice te neke standardne riječi. Stoga je temeljni cilj ovog rada bio ispitati rječničku raznolikost kod djece vrtićke i predškolske dobi, odnosno vidjeti koliki se postotak djece koristi standardnim književnim izrazima, a koliki postotak njih koristi dijalektalne izraze. Istraživanje je pokazalo kako većinu standardnih izraza djeca koriste za glagole i pridjeve, a dijalektne izraze više koriste kod imenica. S obzirom na spol, nema neke veće razlike kod odgovora između dječaka i djevojčica.

KLJUČNE RIJEČI: jezik, usvajanje jezika, zavičajni govor, dijalekti, rječnička raznolikost

SUMMARY

Language develops spontaneously, it is not taught. Language acquisition begins in the mother's womb by listening to the sounds of the environment. This creates predispositions for later language and speech learning.

As Apel and Masterson (2004) point out, parents are the primary "linguistic role model", but in addition to them, there is also the wider family, the environment, peers, the media, and educators also have a great influence. Due to the influence of the environment and going to an educational institution, our speech changes, from learning new words to using different accents. The acquisition of words is related to the general lexicon of the language to which the child is exposed, mental lexicon and developmental age (Aladrović Slovaček, 2019). An early children's dictionary is the only one that contains a certain word, while others do not use it at all. This difference is made by the child's environment, i.e. family members and relatives, educational institutions and the like (Apel and Masterson, 2004).

Despite the fact that the morphology of the Croatian language is very complex, children at the age of three can put sentences together without any problems, because by the age of three they have mastered the basics of their mother tongue. Children create their own children's grammar because this makes it easier for them to understand and learn the Croatian language (Aladrović Slovaček, 2019). The characteristics of this children's grammar are: simplification, non-implementation of all grammatical rules, generalization of rules and the absence of a single basic form.

Vocabulary develops gradually and after the first year, when most children adopt the first word, it grows progressively, and a child around the age of 3 has about 3000 words in his mental lexicon. At an early age, words from the organic idiom, newly created words and some standard words are present. Therefore, the main goal of this work was to examine the vocabulary diversity of kindergarten and preschool children, that is, to see what percentage of children use standard literary expressions, and what percentage of them use dialectal expressions. The research showed that children use most of the standard expressions for verbs and adjectives, and they use dialect expressions more for nouns. Regarding gender, there is no major difference in the answers between boys and girls.

KEY WORDS: language, language acquisition, native speech, dialects, dictionary diversity

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. O jeziku	3
2.1. Narječja i dijalekti.....	5
2.2.1. Govor grada Samobora.....	11
3. O razvoju rječnika i rječničkoj raznolikosti.....	13
4. Istraživanje	15
4.1. Opis uzorka	15
4.2. Ciljevi istraživanja	15
4.3. Hipoteze istraživanja.....	15
4.4. Instrument istraživanja	16
4.5. Rezultati	16
5. Zaključak	22
6. Popis literature	23
7. Popis tablica	25
8. Popis grafova.....	25
9. Popis slika.....	25

1. Uvod

Smatra se da je temelj jezika, odnosno jezičnog razvoja, slušanje. U najranijoj dobi jezik se usvaja spontano, a slušanjem djeteta počinje usvajati jezik još u majčinoj utrobi (Aladrović Slovaček, 2019). Važna stavka kod učenja jezika je biti dobar govorno-jezični model djetetu. U razvoju jezika važnu ulogu imaju roditelji koji kao govorni modeli trebaju djeci biti primjer i govorni uzor. Također, važnu ulogu kao govorni modeli imaju i odgojitelji, koji prate njihov jezični razvoj kako bi standardni jezik usvojili s lakoćom i koristili se njime u kasnijem školovanju. Važna stavka kod učenja jezika je biti dobar govorno-jezični model djetetu. Važno se gramatički i govorno obraćati ispravno, također je važno da se djeteta ne ispravlja i ne prekida u govoru, da se ne traži od djeteta da oponaša odrasle ili da ponavlja za njima. Ali i ostala okolina ima veliki utjecaj na djecu, odnosno na njihov jezični razvoj. Kada djecu krenu u vrtić, školu ili na neke druge aktivnosti, od ostalih „upijaju“ neke nove riječi, žargone i naglaske.

Većina djece slijedi sličan put jezičnog govora. Govoreni se jezik usvaja od rođenja, a i prije njega, sve do odrasle dobi kada je posve usvojen (Cvikić, 2007). Raznolikost u usvajanju jezika pod utjecajem je dječjih stilova, temperamenata i osobnosti. Zato, iako se kod većine djece jezik razvija sličnim putem, potrebna je u tom području ljudskoga razvoja fleksibilnost (Apel i Masterson, 2004). Učenje možemo podijeliti u dva razdoblja : predverbalno razdoblje koje obilježava razdoblje od rođenja do prve smislene riječi, i verbalno razdoblje koje obilježava razdoblje od prve smislene riječi do automatizacije govora, bogaćenja rječnika, složenijih rečenica i kultiviranja govora (Starc i suradnici, 2004). Vrlo je važno poticati dječji govor, postavljati pitanja i odgovarati na postavljena pitanja kako bi proširili djetetove spoznaje te razvili znatiželju i spremnost na istraživanje. Svakodnevno treba razgovarati s djetetom te ga učiti novim riječima. Ako pogrešno izgovara neku riječ, potrebno ju je ponoviti za njim ispravno (Apel i Masterson, 2004).

U Samoboru i okolici prevladava kajkavsko narječje, a samoborski se govor najjače ističe svojim naglaskom. Primijetivši da djeca u odgojno-obrazovnoj instituciji u kojoj sam odrađivala stručnu praksu (Dječji vrtić Izvor), govore dosta riječi na kajkavštini odlučila sam se u ovom završnom radu posvetiti narječjima i dijalektima, odnosno provjeriti koliko se djeca koriste zavičajnim riječima. Zanimalo me koliko im je raznolik rječnik i koriste li te iste riječi i kod kuće i u vrtiću.

Rad se sastoji od dva djela. U teorijskom dijelu govori se o jeziku, narječju i dijalektima, mjesnim govorima, govoru u Samoboru te o razvoju rječnika i rječničkoj raznolikosti. U

empirijskom dijelu prikazuje se istraživanje, postavljeni su ciljevi i hipoteze i dobiveni rezultati prikazani grafikonima. U skladu s postavljenim ciljevima i hipotezama donesen je zaključak u kojemu su postavljene hipoteze potvrđene.

2. O jeziku

Jezik je općeljudski apstraktan sustav sporazumijevanja (Jelaska, 2005). Ostvaruje se kroz četiri jezične djelatnosti: slušanje, govorenje, čitanje i pisanje. Dijete još u majčinoj utrobi slušanjem, što je prvotna jezična djelatnost nužna za razvoj jezika, počinje usvajati jezik. Jezik je sustav kroz koji se kombiniraju glasovi, riječi i rečenice pomoću kojih se mi ljudi sporazumijevamo i socijaliziramo, odnosno povezujemo s drugima. Kroz jezik se dijete usmjerava i prenose mu se životne vrijednosti. Važno je da se s djetetom komunicira od rođenja svakodnevno iako ono ne razumije što mu se govori te napreduje u usvajanju jezika lako, s ugodom i bez napora samih i njima bliskih osoba (Andrešić i suradnici, 2010). „Najintenzivniji razvoj jezika i govora događa se u prve tri godine života kada dijete prođe faze od prvog krika, glasanja do kompetentne participacije u razgovoru u kojem govorom može izraziti svoje potrebe, osjećaje, stavove, boriti se za sebe, utjecati na druge“ (Andrešić i suradnici, 2010). Taj se razvoj odvija po predvidivim etapama. No, samo usvajanje jezika se ne završava s polaskom u školu već se nastavlja do takozvanog razdoblja jezične automatizacije, odnosno do jedanaeste ili dvanaeste godine.

Jezik je važan dio identiteta svake osobe koji se izgrađuje u najranijim godinama života, u lokalnom govoru, odnosno dijalektu te se sastoji od pet sustava koji predstavljaju pravila koja moramo slijediti u komunikaciji kako bi nas drugi razumjeli. Jezik je također važan jer proširuje mogućnost složenog razmišljanja, pomaže djetetu da primjećuje pojmovne razlike koje bi se bez jezika znatno sporije razvijale (Jelaska i suradnici, 2005). Da bi dijete naučilo govoriti i ovladalo jezikom, ne trebaju mu lekcije, pomagala i neki drugi posebni poticaji. Za razvoj jezika važna je okolina djeteta. Roditelji su svojoj djeci primarni jezični uzor (Apel i Masterson, 2004). No usvajanje ovisi i o društvenoj okolini u kojoj dijete odrasta te o izloženosti jeziku, pa osim roditelja i šire obitelji na taj proces uvelike utječu i odgojitelji u dječjim vrtićima, ako je dijete uključeno u vrtićki program, mediji kojima je dijete okruženo, vršnjaci s kojima uspostavlja prve komunikacije (Aladrović Slovaček, 2019).

Iako su sva djeca sposobna naučiti jezik kojemu su u ranom djetinjstvu izložena, ipak i među djecom postoje pojedinačne razlike, kao što su obilježja njihova materinskog jezika te različite okolnosti u kojima se uči jezik jer one utječu na brzinu učenja (Aladrović Slovaček, 2019). Kod usvajanja jezika postoje neke razlike koje utječu na razvoj – djetetova osobnost, temperament te dječji stilovi. Djetetov jezik se treba oblikovati i razvijati, a ne ispitivati dijete ili tražiti od njega da ponavlja ili da oponaša odraslu osobu (Apel i Masterson, 2004). Baš zato

što se djetetov jezik tek izgrađuje i uči, očekuju se odstupanja povezana s obilježjima dijalekta u kojemu dijete odrasta, posebice na leksičkoj razini, te nešto više u govorenoj nego u pisanoj komunikaciji (Aladrović Slovaček, 2019).

Prvi jezik koje dijete usvoji zove se materinski jezik, doslovno se prevodi kao jezik koji je čovjek naučio od svoje majke (matere). „Usvajanje i učenje svakog materinskog jezika, pa tako i hrvatskoga, podrazumijeva ovladavanje apstraktnim sustavom znakova čiji je cilj sporazumijevanje“ (Aladrović Slovaček, 2019). Materinski jezik je jezik s kojim se dijete susreće u svojoj najbližoj, obiteljskoj zajednici te je jedan od dijalekata odnosno lokalnih govora čijim temeljima dijete ovlada već u ranome djetinjstvu (Aladrović Slovaček, 2019). Dijalekt koji razvije, koji će utjecati na njegov jezik, bit će vidljiv u korištenju samog jezika. Krenuvši u vrtić, dijete upoznaje druge dijalekte, proširuje svoj vokabular te samim time proširuje svoja jezična iskustva. Turza Bogdan (2013) stavlja naglasak na važnost učenja i prihvaćanja svih narječja hrvatskoga jezika, ali i važnosti standardnoga jezika kao službenoga komunikacijskoga sredstva. Unatoč tome, postoje neki govornici koji se ne služe standardnim idiomom pa čine neka odstupanja (npr. išao sam s autobusom – išao sam autobusom). Nitko ne govori standardnim jezikom kao cjelinom, nego jednom od njegovih funkcija, jednim od njegovih funkcionalnih stilova. Drugim riječima, svatko govori onako kako to zahtijeva njegova društvena djelatnost. A budući da je društvena djelatnost različita, različit je i jezik koji tu društvenu djelatnost prati (Silić, 2006).

2.1. Narječja i dijalekti

Dijete u vrtić dolazi sa znanjem svoga zavičajnoga idioma, a potom se u vrtiću susreće sa standardnim jezikom i njegovim normama. Iako je važno da se koristi standardni jezik, te je važno da se djeci oblikuje svijest o standardnom idiomu različitom od njihova materinskog idioma, važno ga je i očuvati, treba njegovati raznolikost narječja jer su ona bogatstvo hrvatskoga jezika (Težak, 1997). Hrvatski narodni govori sastoje se od triju narječja, čakavskoga, kajkavskoga i štokavskoga koje dijelimo na njihove dijalekte, a dijalekte dijelimo na njihove govore, a govore na mjesne govore. Tomu još treba dodati da je jezik skupina narječja. Nazive su dobila prema upitnim zamjenicama *ča*, *kaj* odnosno *što*. Ako se želi odijeliti od hijerarhijskog statusa, i za jezik, i za narječje, i za dijalekt, i za mjesni govor, baš kao i za interdijalekt, razgovorni, književni i standardni jezik reći će se idiom (Katičić, 2013).

Tek s pojavom pisma pojedini dijalekti, bilo samostalno bilo udruženi s drugima u sustavno uređeni jezični amalgam, postaju jezikom pismenosti, jezikom književnosti i napokon standardnim jezikom. Od toga časa odnosi između dijalekata i književnog jezika uzrokuju procese i pojave zanimljive i važne ne samo za dijalektologiju nego i za ostale grane lingvistike (Težak, 1997). Katičić (2013) navodi da su u svakodnevnoj komunikaciji, službenim priopćenjima, dijalekt i narječje postale istoznačnice, što zapravo nije tako te ističe da su to imenice različitog značenja. Dijalekti su podsustavi standardnoga jezika koji se govore na određenome području, pojedinome kraju. Unutar narječja dijalekte, uglavnom dijelimo prema refleksu jata: ikavski, ekavski, jekavski, ikavsko-ekavski. Na temelju opisa mjesnih govora dijalektolozi osmišljavaju podjelu dijalekata. Zbog različitih kriterija podjele, za jedan jezik ili narječje može postojati nekoliko podjela na dijalekte, a dijalekte dijelimo na mjesne govore koji se dijele po vlastitim osobinama koje posjeduju.

Slika 1. prikazuje rasprostranjenost narječja hrvatskoga jezika gdje možemo vidjeti da prevladava štokavsko narječje koje je na karti označeno plavom bojom. Štokavsko narječje obuhvaća Slavoniju, Liku i Gorski kotar te Dalmaciju. Čakavsko narječje koje je na karti označeno zelenom bojom obuhvaća Istru i Kvarner te gotovo sve hrvatske otoke. Kajkavsko narječje je na karti označeno crvenom bojom te je to jedino narječje koje se zadržalo na kopnenom djelu Hrvatske. Na Slici 2. su prikazani dijalekti hrvatskoga jezika i njihova rasprostranjenost u hrvatskim krajevima. U tablicama ispod slika pobrojani su dijalekti

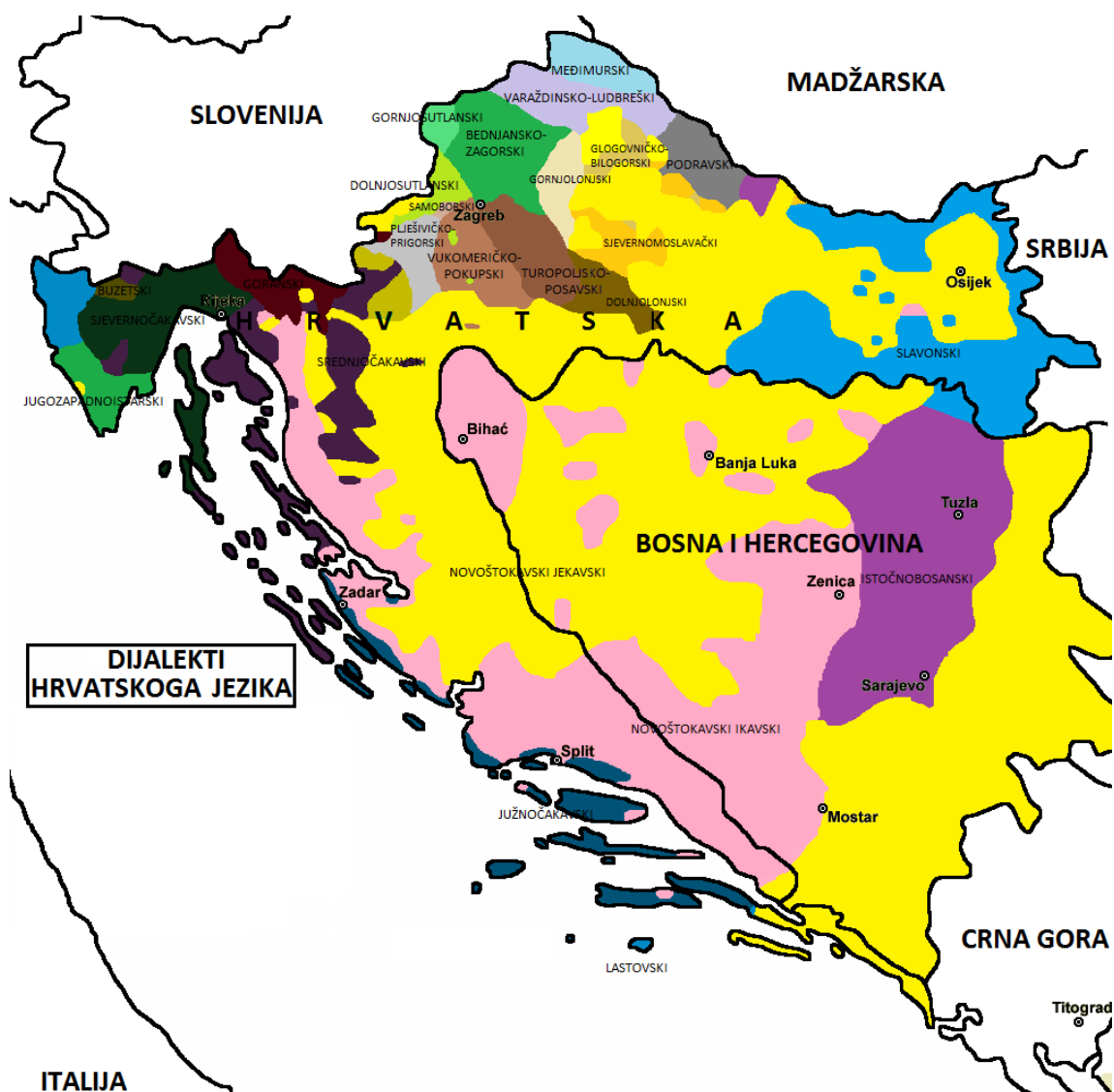
čakavskoga narječja (Tablica 1), dijalekti kajkavskoga narječja (Tablica 2) te dijalekti štokavskoga narječja (Tablica 3).¹

Slika 1. Karta narječja hrvatskoga jezika

¹ Slike i tablice preuzete su sa: <http://hrvatski-croatian.blogspot.com/2012/09/narjecja-i-dijalekti-hrvatskoga-jezika.html> (pristupljeno 12. rujna 2022.)

Slika 2. Karta dijalekta hrvatskoga jezika

Tablica 1. Hrvatski dijalekti čakavskoga narječja

Buzetski (gornomiranski)
Jugozapadni istarski (štakavski čakavski)
Sjevernočakavski (ekavski čakavski)
Srednjočakavski (ikavsko-ekavski čakavski)

Južnočakavski (ikavski čakavski)
Lastovski (jekavski čakavski)

Tablica 2. Hrvatski dijalekti kajkavskoga narječja

Plješivičkoprigorski
Samoborski
Gornjosutlanski
Bednjansko-zagorski
Varaždinsko-ludbreški
Međimurski
Podravski
Sjevernomoslavački
Glogovničko-bilogorski
Gornjolonjski
Donjolonjski
Turopoljski
Vukomeričko-pokupski
Donjosutlanski
Goranski

Tablica 3. Hrvatski dijalekti štokavskoga narječja

Nenovoštokavski
a) Slavonski (Arhaični ikavsko-ekavski)
b) Istočnobosanski (Ščakavski jekavski)

Novoštokavski
a) Novoštokavski ikavski (Zapadni)
b) Novoštokavski jekavski (Istočnohercegovački)

2.2 Mjesni govori

Hrvatski mjesni govori su blago jezične baštine. Kako nestaju izvorne osobine pojedinih mjesnih govora, znaju dijalektolozi koji nakon 10, 20 ili 30 godina ponovno dođu u isto mjesto da istražuju isti mjesni govor (Težak, 1989). Mjesni govori su govori nekog određenog mjesta koji se međusobno razlikuju. Prvi mjesni govor koji kao djeca naučimo zove se zavičajni govor koji se usvaja bez učenja, spontano i bez napora.

U srpnju 2005. godine Republika Hrvatska izglasala je *Konvenciju o očuvanju nematerijalne kulturne baštine*, a stupila je na snagu godinu kasnije. Među različitim oblicima koje konvencija sadrži, također pripadaju i mjesni govori. Prvi među njima je upisan bednjanski govor i govor Huma na Sutli, žminjski govor, govor posavskoga sela Siče, kajkavski donjosutlanski dijalekt te govor i toponimija sela Vidonje. Da bi se pojedini govori uvrstili na listu, potrebno je da lokalna zajednica prepozna svoj govor kao važan element svog identiteta.²

Stariji pokušavaju prenijeti taj govor na mlađe generacije, a najčešći oblik je pisanje rječnika mjesnog govora. Mjesni govori su postali nezaobilazan dio identiteta mnogih stanovnika određenih mjesta. No, u današnje vrijeme, kako tehnologija napreduje iz dana u dan, filmska komunikacija, telefonska komunikacija, dolaze nam neki drugi jezici u naš hrvatski standardni jezik, odnosno neke nove riječi zamjenjuju riječi na hrvatskome te ga mnogi, a osobito mladi koriste. U procesu, kada u doticaj dođu govornici hrvatskog jezika s govornicima drugih mjesnih govora ili govornici stranih jezika, da bi se bolje razumjeli prilagođuju jezični izražaj, te se mogu dogoditi neke manje promjene u dijalektu.

Iako strani jezici imaju veliki utjecaj, mjesni govori bi se trebali čuvati. U nekim hrvatskim krajevima, mjesni govori su toliko različiti da se pojedinci tih pojedinih mjesnih govora teško mogu razumjeti. Jelaska (2007) ističe kako je govornicima čiji se mjesni idiomi naveliko razlikuju od standardnoga jezika, utoliko lakše jer su oni u samome startu svjesniji razlike između svoga i standardnoga idioma, pa se trude njime ovladati na svim razinama. Dok govornici čiji su mjesni govori sličniji standardnome jeziku, često zbog te sličnosti izgovora teže uočavaju da ne upotrebljavaju pravilno standardne idiome ili ih uopće ne upotrebljavaju.

^{2 2} JEZIK.HRvatski, na: <https://jezik.hr/> (pristupljeno 11. rujna 2022.)

2.2.1. Govor grada Samobora

U Samoboru se govori kajkavskim narječjem, no ono obiluje raznim osobinama te se time razlikuje od drugih kajkavskih govora (Lang, 1915). Uglavnom djeluje prigorski dijalekt. Akcentuacijom je sličan zagorsko međimurskom dijalektu, no razlikuje se vokalizmom. Sam govor se razlikuje u Samoboru i okolnim mjestima, te u svakom govoru postoje različite jezične osobine. Na samoborskom području dodiruje se više tipova kajkavskih govora. U gradu pokraj Samobora, u Svetoj Nedelji, još uvijek se može u manjem broju čuti turopoljsko-posavski dijalekt, a u mjestu Otok ikavsko kajkavski. U mjestu Rude, koristi se starosjedilački govor koji ne spada ni u jedan tip kajkavštine, kada govorimo o podjeli prema akcenatskim kriterijima. Tamo se još uvijek koriste riječi starosjedilaca, potomaka Sasa, koji su kao rudari došli u taj kraj i osnovali selo (Šojat, 1973).

U samom gradu Samoboru gotovo se izgubila stara akcentuacija, koja je po postanku mlađa od one u okolnim govorima (Peharnik, 2002). Samoborski govor poprilično je izgubio mnoge riječi koje su se nekada upotrebljavale. Naprimjer, u starini pridjevi u genitivu i lokativu množine imali su završetke -eh (mojeh, bogateh), a u dativu množine -em (mojem, bogatem), danas se samo koriste -ih i -im. Najtočniji samoborski govor se mogao najbolje čuti kod žena i djece, jer su muškarci bili u svijetu te su bili izloženi štokavštini. Kao što smo već primijetili, u samoborskom govoru ima dosta tuđinskih riječi. U susjedstvu je i Slovenija, od kojih su Samoborci poprimili dosta riječi u svom govoru. A kako u slovenskom govoru ima dosta njemačkih riječi, tako su se one uvukle i u samoborski govor, ponajviše u već spomenuto mjesto Rude (Lang, 1915).

Prije, no i dan danas, kod djece je zanimljivo čuti, takozvani napak govor (naopako), jer su premještali slogove ili glasove u riječima pa bi umjesto „Dobro jutro!“ rekli, „Brodo troju!“ ili „Srećen put!“- „Ćensre tup!“. Također su voljeli u svakom slogu u riječi dodati glas p sa samoglasnikom, pa bi umjesto *Buš došel k meni?* rekli *Bupuš dupošepel k mepenipi?*. Prije toga, u 1860-im godinama govorilo se slično tome. Umjesto glasa p dodavao se glas k samoglasniku te iza glasa k bi se dodao isti taj samoglasnik. Naprimjer, *radna knjiga* bi se rekla *rakadnaka knjikigaka*. U današnje vrijeme djeca ne koriste taj izmišljeni jezik. Danas se tu i tamo zna čuti netko od Samoboraca da izgovara na tom jeziku, a nazvan je, nepoznato od koga, „Papavski jezik“. No umjesto glasa k oni su ponovno vratili glas p, „Ja se zovem Franjo“, „Japa sepe zopovepem Frapanjopo.“ Također u samoborskom govoru postojao je takozvani *ciganski govor* koji je dosta kompliciran te ga je jako teško naučiti. Svaka riječ se treba izvrnuti tako da zadnji slogovi budu prvi, a prvi slogovi zadnji; ako govorimo o jednosložnoj riječi premeću se njezini

glasovi. Kada se riječ izvrne sprijeda joj se doda -ju, a otraga se doda -nje; primjer *Denes je lepo vreme- Junesdenje juejnje jupolenje jumevrenje* (Lang, 1915).

„Malom tematskom rječniku samoborskoga kajkavskoga govora valja poželjeti sretan put do korisnika velikih i malih, a sve sa još većom željom da se ne zaboravi ni samoborski ni hrvatski dragi nam kaj!“ (prema Peharnik 2002, Jembrih 2002)

3. O razvoju rječnika i rječničkoj raznolikosti

Prvi jezik s kojim se djeca susreću je lokalni govor, koji susrećemo u nama najbližoj zajednici, odnosno obiteljskoj zajednici. Utjecaj dijalekata će biti vidljiv u naglascima, tvorbi treće osobe množine prezenta, tvorbi nekih imenica i pridjeva, u izgovoru glasova č i ć te u uporabi leksičkog blaga hrvatskoga jezika (Aladrović Slovaček, 2019). Djeca proširuju svoja jezična iskustva te obogaćuju svoj rječnik jer s godinama ulaze u sredine koje su višejezične. Kako dječje jezične vještine jačaju, bolje izražava svoje osjećaje, misli, slijedi interese, pomaže i ohrabruje druge, skuplja informacije, zastupa sebe i svoje odluke i zato se kaže da je jezik most prema gotovo svakom aspektu djetetova života (Apel i Masterson 2004). Možemo zaključiti da će se djetetov rječnik uvelike promijeniti i nadograditi dolaskom u vrtić i komunikacijom kako u skupini, tako i u cijelom kolektivu. Od svake nove osobe u djetetovom životu, ono doživljava dopunu i dogradnju osobnih iskustava i spoznaja (Rade, 2010).

Aktivan rječnik čine sve one riječi kojima se dijete zaista služi, kojima se koristi u govoru. Prve riječi se uče sporo, tek nakon navršenih godinu dana, dijete usvoji prvu riječ. Poslije toga, usvajanje riječi postupno se ubrzava, pa dijete sa svojih navršenih petnaest mjeseci u svom rječniku ima petnaestak riječi te dvadesetak riječi u dobi između osamnaestog i dvadesetog mjeseca (Aladrović Slovaček, 2012). Djeca u dobi od godinu i pol koriste od 50 do 100 riječi, ali poticanje razvoja govornih-jezičnih sposobnosti zahtijeva stalno proširivanje djetetova rječnika (Rade, 2010). Osim što djeca jezik usvajaju, djeca kreiraju neologizme i izvedenice iz standardnog rječnika kojima popunjavaju svoj rječnički repertoar (Starc i suradnici, 2004). Odnosno, ako djetetu nedostaje neka riječ, ono će samo izmisliti neku svoju riječ, samo da kaže ono što zaista misli. Potrudit će se da izgovori ono što je namjeravalo, što je imalo na umu.

Kao što je već rečeno, ulaskom svake nove osobe u djetetov život, ono nadograđuje svoj rječnik i iskustva. Može se reći da će se djetetov rječnik promijeniti i nadograđivati polaskom u vrtić, komunikacijom s odgojiteljima i drugom djecom. To sve će mu pomoći da dijete ovlada sustavom, a taj sustav će mu olakšati usvajanje nekog drugog sustava. Dijete sluša model i oponaša ono što je slušno percipiralo, uči riječi koje je čulo, pa bolje koristiti što veći raspon riječi. Oponašajući odrasle govornike, metodom pokušaja i pogrešaka, poticaja i ponavljanja, usvaja jezične strukture i napreduje u govornome razvoju (Pavličević-Franić, 2005). U hrvatskim odgojno-obrazovnim institucijama taj bi model valjalo primjenjivati radi uspješnijeg učenja standardnog idioma hrvatskoga jezika (Pavličević-Franić, 2011).

Najvažniji faktori učenja jezika su načini na koji komuniciramo, pričamo i igramo se s djetetom, kroz njih se razvija vokabular djeteta. Dijete koje poznaje mnogo riječi, brže ovladava čitanjem i pisanjem te općenito lakše usvaja gradivo. Svako dijete je jedinstveno i uči prema vlastitim interesima, potrebama, intelektualnim predispozicijama i društveno-socijalnim uvjetima. Poznato je da djeca od svega na svijetu najviše vole igru i zato u procesu poticanja njihova govorno-jezičnog razvoja trebamo koristiti igre. Kroz jednostavne igre se može kvalitetno komunicirati, a pritom se dobro zabaviti (Posokhova, 2017).

4. Istraživanje

Djeca se susreću s mnogim narječjima u vrtiću, pa se ovim istraživanjem željelo pokazati u kojoj mjeri je zastupljena rječnička raznolikost kod djece u određenoj dobi. Istraživanje je bilo provedeno u dječjem vrtiću „Izvor“. Sudjelovalo je petnaestero djece. Istraživanje je zamišljeno u obliku kartice s fotografijama, s koje bi djeca, bez ikakvog poticaja ili pripreme, izgovarala ono što vide.

4.1. Opis uzorka

Istraživanje je provedeno u travnju 2022. godine. U istraživanju je sudjelovalo petnaestero djece u dobi od pet do sedam godina. Od ukupnog broja djece, sudjelovalo je jedanaest dječaka te četiri djevojčice te svi imaju uredan govorno-jezični razvoj. Ispitivanje je provedeno tijekom nekoliko dana.

Tablica 4. Prikaz broj sudionika po spolu

SPOL	BROJ DJECE	POSTOTAK
Dječaci	11	73,3
Djevojčice	4	26,7
Ukupno	15	100

4.2. Ciljevi istraživanja

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati rječničku raznolikost kod djece vrtićke i predškolske dobi, utvrditi utjecaj različitih govornih područja na dječju jezičnu raznolikost. Željelo se prikazati, koliki se broj djece koristi standardnim izrazima, a koliki broj upotrebljava zavičajne izraze u govoru.

4.3. Hipoteze istraživanja

U skladu s ciljem istraživanja postavljene su sljedeće hipoteze.

1. Pretpostavlja se da djeca prepoznaju većinu glagola, pridjeva i imenica koji se nalaze na slikama, bez velike pomoći ispitivača.
2. Pretpostavlja se da će biti veća uporaba standardnog jezika u odnosu na dijalekt.

4.4. Instrument istraživanja

Istraživanje je bilo zamišljeno u obliku kartica s fotografijama, s koje bi djeca izgovarala ono što vide. Osmišljeno je da se provede u dječjem vrtiću tako da djeca govore bez ikakvog poticaja ili utjecaja ispitivača, te se tako od svakog djeteta dobije samostalnost u jezičnom oblikovanju. Svako dijete se pojedinačno ispitivalo, tako da svako dijete odgovori za sebe, da ne ponavlja ono što je čulo od drugog djeteta. Na slikama su bili ponuđeni glagoli: *razgovarati, pjevati, tražiti, raditi, ići, bojati, vratiti, poslat*. Ponuđeni su bili i pridjevi : *crn, lijep, dobar, prljav, ružan, zanimljiv*, te imenice: *kuća, rajčica, pas, ljuljačka, sat, tavan, vile, dvorišna vrata, tele, djed, kupus, utakmica, krastavac, prozor, cvijet, lonac, svinja*. Fotografije su preuzete s mrežnih stranica, te sam im postavljala pitanje „što prikazuje fotografija“, te kada bi mi odgovorili, postavila bi im dodatna pitanja, kao što je „čemu služi“ da provjerim, znaju li uistinu što se nalazi na slici.

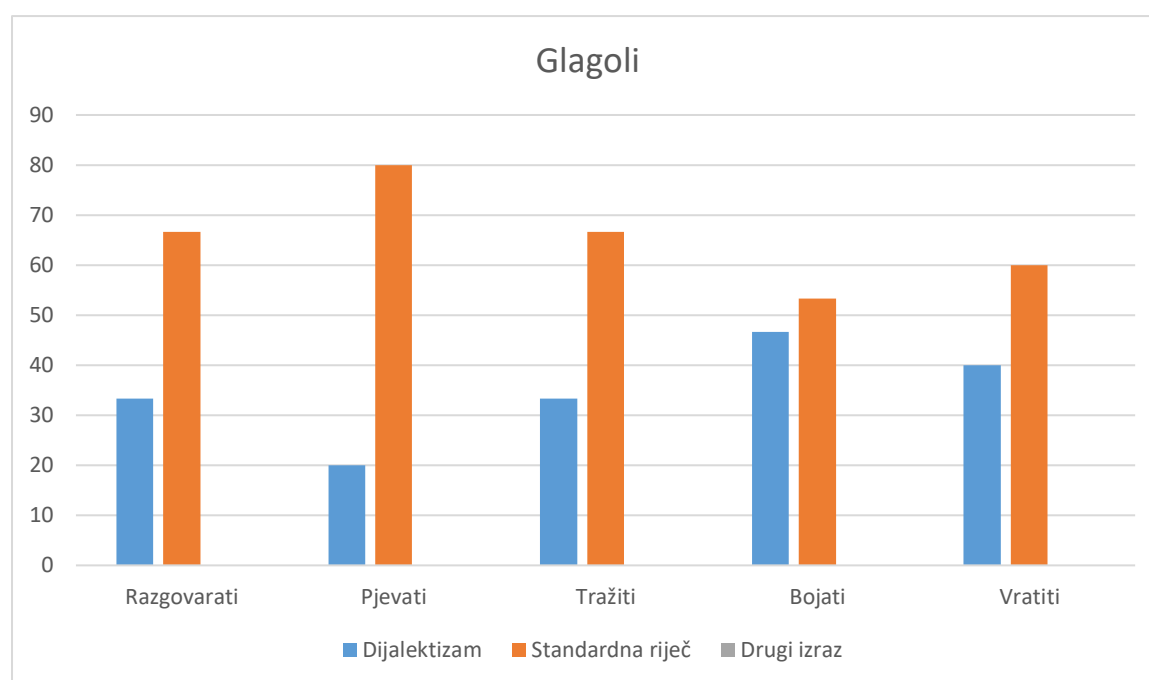
4.5. Rezultati

Nakon provedenog istraživanja, možemo uočiti da djeca upotrebljavaju u svom govoru dijalektalne idiome, no također koriste i standardne izraze. U grafovima je vidljiv postotak koji prikazuje korištenje standardnih izraza i dijalektalnih idioma, a ispod su prikazane tablice s njihovim odgovorima. Primjećujemo kako djeca koriste standardne izraze uglavnom za glagole i pridjeve, dok su za imenice koristila više dijalektalne idiome. Dijalektalne riječi su najviše koristila za riječi *rajčica, pas, vile, dvorišna vrata, djed, kupus, utakmica*. Zanimljivo je napomenuti da ni jedno dijete nije koristilo neologizme, te su svi znali što se nalazilo na fotografijama.

Što se tiče razlike po spolu, možemo zaključiti da su odgovori podjednaki i kod djevojčica i kod dječaka, no djevojčice nešto više koriste standardne izraze.

Grafikon 1. i Tablica 5. prikazuje uporabu standardnog jezika odnosno dijalekta kod korištenja glagola. U korištenju glagola kod djece prevladava uporaba standardnog jezika u odnosu na narječje.

Grafikon 1. Razlika u uporabi standardnih riječi i dijalektizama s obzirom na skupinu

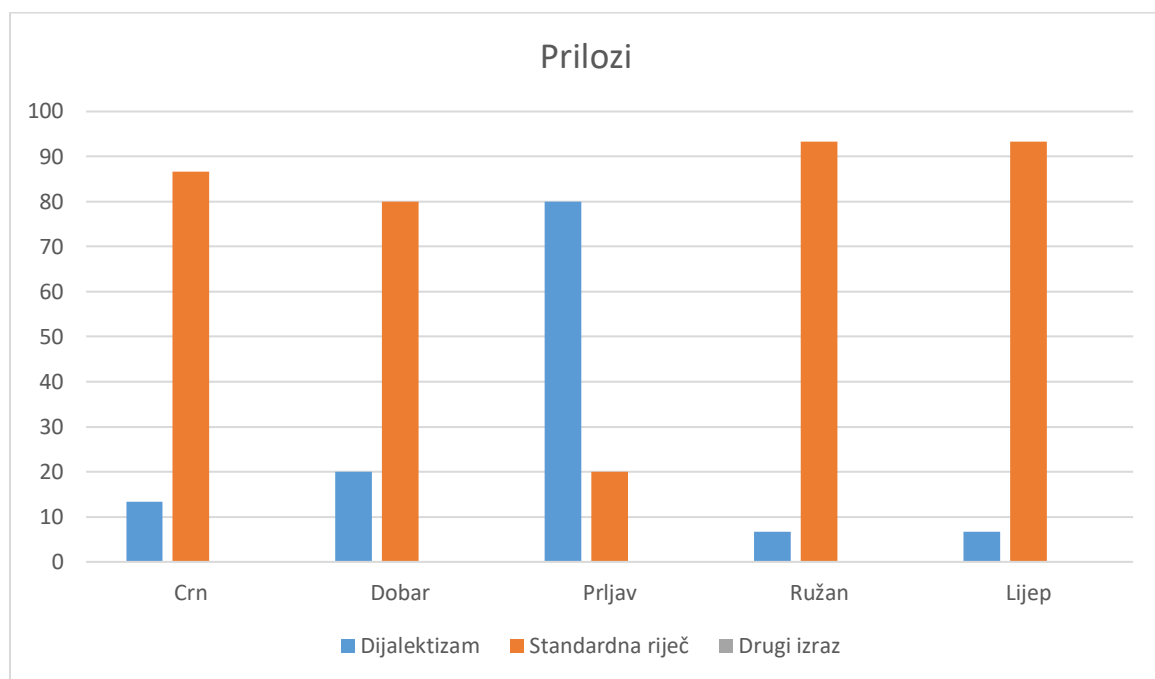
Tablica 5. Pojedinačni rezultati istraživanja (odgovori djece)

	RAZGOVARATI	PJEVATI	TRAŽITI	BOJATI	VRATITI
Fran	razgovarati	pjevati	tražiti	bojati	vratiti
Filip	razgovarati	pjevati	tražiti	bojati	vratiti
Juraj	razgovarati	popevati	iskati	farbati	vrnuti
Gabrijel	razgovarati	pjevati	tražiti	bojati	vratiti
Noa	razgovarati	pjevati	tražiti	farbati	vratiti
Ena	spominati	pjevati	iskati	farbati	vrnuti
Lukas	spominati	pjevati	tražiti	bojati	vrnuti
Sara	razgovarati	pjevati	tražiti	bojati	vratiti
Ivona	razgovarati	pjevati	tražiti	bojati	vratiti
Matej	razgovarati	pjevati	tražiti	bojati	vratiti
Josip	razgovarati	pjevati	iskati	farbati	vrnuti

Jakov	razgovarati	pjevati	iskati	farbati	vrnuti
Karlo	spominati	popevati	iskati	farbati	vrnuti
Klara	spominati	pjevati	tražiti	bojati	vratiti
Emanuel	spominati	popevati	tražiti	farbati	vratiti

Grafikon 2. i Tablica 6. prikazuje uporabu standardnog jezika odnosno narječja kod korištenja pridjeva. Uporaba standardnog jezika znatno prevladava u većini pridjeva u odnosu na narječje. Jedinu iznimku predstavlja pridjev *prljav*. Umjesto riječi *prljav*, većina djece koristila je riječi *zmazan* i *hartav*, koje nisu dio standardnog jezika nego pripadaju narječju.

Grafikon 2. Razlika u uporabi standardnih riječi i dijalektizama s obzirom na skupinu

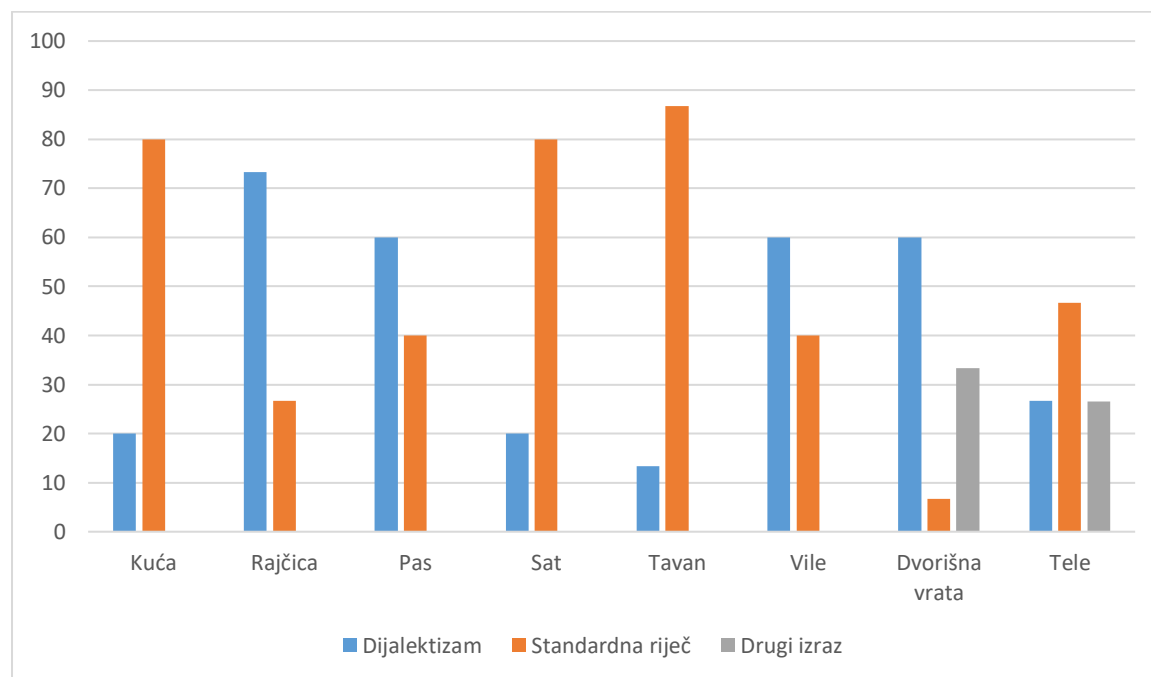
Tablica 6. Pojedinačni rezultati istraživanja (odgovori djece)

	CRN	DOBAR	PRLJAV	RUŽAN	LIJEP
Fran	crn	dobar	zmazan	ružan	lijep
Filip	crn	bolši	zmazan	ružan	lijep
Juraj	črn	bolši	hartav	ružan	lepi
Gabrijel	crn	dobar	zmazan	ružan	lijep

Noa	crn	dobar	prljav	ružan	lijep
Ena	crn	dobar	prljav	ružan	lijep
Lukas	crn	dobar	zmazan	ružan	lijep
Sara	crn	dobar	prljav	ružan	lijep
Ivona	crn	dobar	zmazan	ružan	lijep
Matej	crn	dobar	zmazan	ružan	lijep
Josip	crn	dobar	zmazan	ružan	lijep
Jakov	crn	dobar	zmazan	ružan	lijep
Karlo	črn	bolši	zmazan	ružan	lijep
Klara	crn	dobar	zmazan	ružan	lijep
Emanuel	crn	dobar	zmazan	grdi	lijep

Grafikon 3. i Tablica 7. prikazuje uporabu standardnog jezika odnosno narječja kod korištenja imenica. Od osam imenica, uporaba standardnog jezika prevladava u korištenju četiriju imenica: *kuća*, *sat*, *tavan* i *tele*. Kod imenica *rajčica*, *pas*, *vile* i *dvorišna vrata* djeca češće koriste dijalektne izraze.

Grafikon 3. Razlika u uporabi standardnih riječi i dijalektizama s obzirom na skupinu

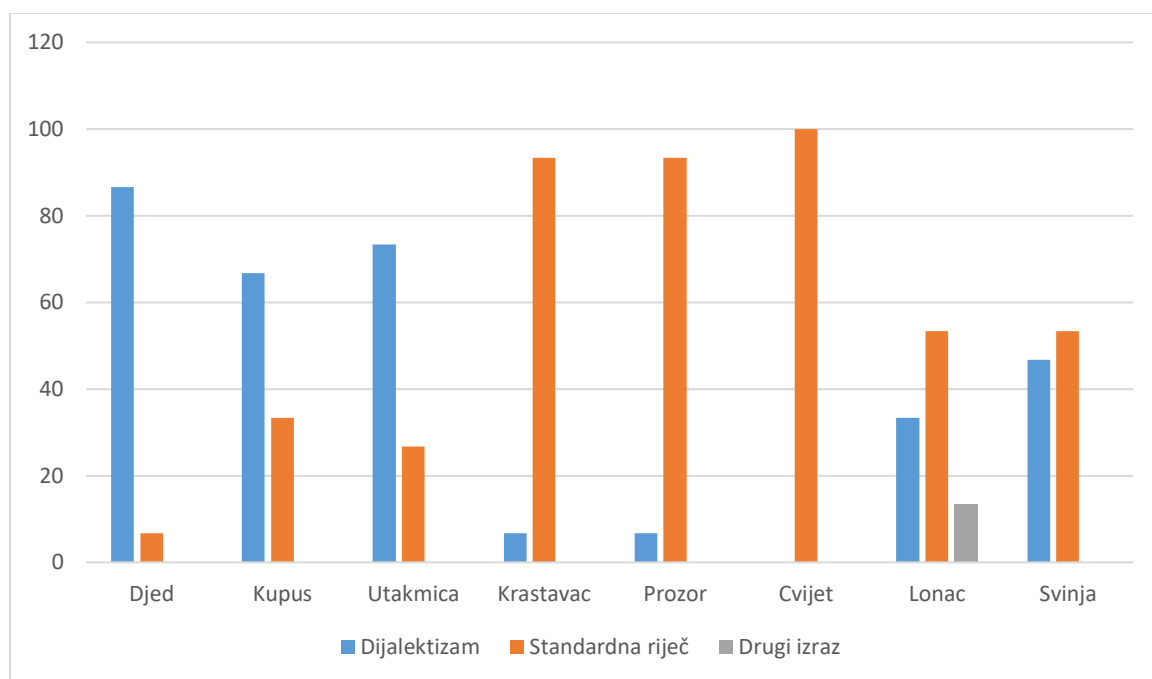

Tablica 7. Pojedinačni rezultati istraživanja (odgovori djece)

	KUĆA	RAJČICA	PAS	SAT	TAVAN	VILE	DVORIŠNA VRATA	TELE
Fran	kuća	paradajz	pes	sat	tavan	vile	ograda	krava
Filip	kuća	paradajz	pes	sat	tavan	vile	ograda	kravica
Juraj	hiža	paradajz	pes	vura	najža	rogle	lesa	bujzek
Gabrijel	kuća	rajčica	pes	sat	tavan	vile	ograda	tele
Noa	kuća	rajčica	pas	sat	tavan	rogle	ograda	tele
Ena	hiža	paradajz	pas	sat	najža	rogle	lesa	tele
Lukas	kuća	paradajz	pes	sat	tavan	vile	lesa	krava
Sara	kuća	rajčica	pas	sat	tavan	vile	dvorišna vrata	tele
Ivona	kuća	rajčica	pes	sat	tavan	rogle	lesa	tele
Matej	kuća	paradajz	pas	sat	tavan	vile	lesa	krava
Josip	hiža	paradajz	pes	vura	tavan	rogle	lesa	bujzek
Jakov	kuća	paradajz	pes	sat	tavan	vile	lesa	tele
Karlo	kuća	paradajz	pes	sat	tavan	rogle	lesa	tele
Klara	kuća	paradajz	pas	sat	tavan	rogle	ograda	bujzek
Emanuel	kuća	paradajz	pas	vura	tavan	rogle	lesa	bujzek

Grafikon 4. i Tablica 8. također prikazuje uporabu standardnog jezika odnosno narječja kod korištenja imenica. Od osam imenica, uporaba standardnog jezika prevladava u korištenju triju imenica: *krastavac*, *prozor* i *cvijet*. Kod imenica *djed*, *kupus* i *utakmica* djeca češće koriste dijalektne izraze. Kod imenice *lonac* i *svinja* više prevladava standardni jezik (u oba slučaja 53,3%), a odgovori za *lonac* su bili: *lonac*, *zdela* i *posuda*, te za *svinju*: *svinja*, *prase* i *pajeck*.

Grafikon 4. Razlika u uporabi standardnih riječi i dijalektizama s obzirom na skupinu

Tablica 8 Pojedinačni rezultati istraživanja (odgovori djece)

	DJED	KUPUS	UTAKMICA	KRASTAVAC	PROZOR	CVIJET	LONAC	SVINJA
Fran	deda	kupus	tekma	krastavac	prozor	cvijet	Lonac	svinja
Filip	deda	zelje	utakmica	krastavac	prozor	cvijet	Lonac	pajcek
Juraj	ćićo	zelje	tekma	krastavac	okno	cvijet	zdela	pajcek
Gabrijel	deda	zelje	utakmica	krastavac	prozor	cvijet	zdela	svinja
Noa	deda	zelje	tekma	krastavac	prozor	cvijet	posuda	pajcek
Ena	deda	kupus	tekma	krastavac	prozor	cvijet	zdela	svinja
Lukas	deda	kupus	utakmica	krastavac	prozor	cvijet	lonac	svinja
Sara	djed	kupus	utakmica	krastavac	prozor	cvijet	zdela	svinja
Ivona	deda	zelje	tekma	krastavac	prozor	cvijet	lonac	svinja
Matej	deda	zelje	tekma	krastavac	prozor	cvijet	lonac	prase
Josip	deda	zelje	tekma	krastavac	prozor	cvijet	zdela	pajcek
Jakov	deda	kupus	tekma	krastavac	prozor	cvijet	lonac	svinja
Karlo	deda	zelje	tekma	vugorek	prozor	cvijet	posuda	svinja
Klara	deda	zelje	tekma	krastavac	prozor	cvijet	lonac	pajcek
Emanuel	deda	zelje	tekma	krastavac	prozor	cvijet	lonac	prase

5. Zaključak

Temeljni cilj ovog rada bio je ispitati rječničku raznolikost kod djece vrtićke i predškolske dobi, odnosno vidjeti koliki se postotak djece koristi standardnim književnim izrazima, a koliki postotak njih koristi dijalektalne izraze. Istraživanje je provedeno među djecom koja žive u samoborskom kraju.

Nakon provedenog istraživanja pokazalo se kako većinu standardnih izraza, djeca koriste za glagole i pridjeve, a dijalektne izraze više koriste kod imenica. U imenovanju nekih predmeta može se čuti i specifičan naglasak, što je povezano s mjestom stanovanja te specifičnošću naglasaka koji prevladavaju u pojedinom mjestu samoborskog kraja. S obzirom na razliku po spolu, nema neke veće razlike kod odgovora. Jedino se kod djevojčica može čuti više standardnih riječi.

Budući da se jezik ne poučava, nego se razvija (Apel i Masterson, 2004), djeci je potrebna sigurnost i oslonac kako bi mogli razvijati svoj jezik. U razvoju jezika posebno važnu ulogu imaju roditelji, ali i odgojitelji koji prate jezični razvoj kod djece te im pomažu da postupno usvajaju i standardni jezik. Apel i Masterson (2004) navode da je govorno-jezični razvoj pravo životno istraživanje. U otkrivanju složenosti i bogatstva jezika, djeca trebaju stoga pomoć i sigurno vodstvo odrasle osobe. Uloga odraslih u razvoju jezičnog govora djece veoma je važna.

6. Popis literature

1. Aladrović Slovaček, Katarina (2019) *Od usvajanja do učenja hrvatskoga jezika*. Zagreb: Alfa.
2. Aladrović Slovaček, Katarina (2012) *Razvojna obilježja dječjega jezika u ovladavanju hrvatskim standardnim jezikom do završetka jezične automatizacije*. Doktorski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
3. Andrešić, Danica; Benc Štuka, Nada; Gugo Crevar, Neda; Ivanković, Iva; Mance, Vesna; Mesec, Iva; Tambić, Maja. *Kako dijete govori? Razvoj govora i jezika, najčešći poremećaji jezično-govorne komunikacije djece predškolske dobi*. Velika Gorica: Planet Zoe d.o.o.
4. Apel, Kenn i Masterson, Julie J. (2004) *Jezik i govor od rođenja do 6. godine – Od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti – potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. prilagodila: Ilona Posokhova, Lekenik: Ostvarenje d.o.o.
5. Cvikić, Lidija (2007) *Drugi jezik hrvatski*. Zagreb: Profil.
6. Jelaska, Zrinka, Blagus, Vlatka, Bošnjak, Marija, Cvikić, Lidija, Hržica, Gordana, Kusin, Igor, Novak-Milić, Jasna, Opačić, Nives (2005) *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
7. Jezik. Hrvatski – „Jezik kao baština“. <https://jezik.hr/jezik-kao-bastina.html> (posjet 11. rujna 2022.)
8. Lang, Milan (1915) *Samobor - narodni život i običaji*. Samobor: Meridijani.
9. Katičić, Radoslav (2013) *Hrvatski jezik*. Zagreb: Školska knjiga.
10. Pavličević-Franić, Dunja (2005) *Komunikacijom do gramatike*. Zagreb: Alfa.
11. Pavličević-Franić, Dunja (2011) *Jezikopisnice – Razvoj o usvajanju, učenju i poučavanju hrvatskoga jezika u raznojezičnom diskursu*. Zagreb: Alfa
12. Posokhova, Illona (2017) *200 logopedskih: učimo govoriti, razumjeti i misliti*. Zagreb: Planet Zoe.
13. Rade, Renata (2010) *Poticanje ranog govorno - jezičnog razvoja*. Zagreb: FoMa.
14. Silić, Josip (2006) *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
15. Starc, Branka, Čudina Obradović, Mira, Pleša, Ana, Profaca, Bruna, Letica, Marija (2004) *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing.

16. Šojat, Antun (1973) Govor uu Samoboru i njegovoj okolini. *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 51 – 72.
17. Težak, Stjepko (1997) *Dijalekti i književni jezik*. Hrvatski dijalektološki zbornik. Zagreb, 9 – 26.
18. Turza-Bogdan, Tamara (2013) *Kajkavsko narječje u nastavi Hrvatskoga jezika: Prilozi za osnovnoškolsku nastavu*. Matica hrvatska, ogranak Čakovec.
19. Žegarac Peharnik, Milan (2002) *Tematski rječnik samoborskoga kajkavskoga govora*. Samoborski glasnik d.o.o., Samobor.

7. Popis tablica

Tablica 1. Hrvatski dijalekti čakavskoga narječja

Tablica 2. Hrvatski dijalekti kajkavskoga narječja

Tablica 3. Hrvatski dijalekti štokavskoga narječja

Tablica 4. Prikaz broja sudionika po spolu

Tablica 5. Pojedinačni rezultati istraživanja (odgovori djece)

Tablica 6. Pojedinačni rezultati istraživanja (odgovori djece)

Tablica 7. Pojedinačni rezultati istraživanja (odgovori djece)

Tablica 8. Pojedinačni rezultati istraživanja (odgovori djece)

8. Popis grafova

Grafikon 1. Razlika u uporabi standardnih riječi i dijalektizama s obzirom na skupinu

Grafikon 2. Razlika u uporabi standardnih riječi i dijalektizama s obzirom na skupinu

Grafikon 3. Razlika u uporabi standardnih riječi i dijalektizama s obzirom na skupinu

Grafikon 4. Razlika u uporabi standardnih riječi i dijalektizama s obzirom na skupinu

9. Popis slika

Slika 1. Karta narječja hrvatskoga jezika

Slika 2. Karta dijalekta hrvatskoga jezika

Izjava o izvornosti završnog rada

Izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat mogega rada, te da se u njegovoj izradi nisam koristila drugim izvorima osim onima koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)